

Гуцул Інна

канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Табака Ірина

студентка гр. ФМСм-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МИТНИХ РЕЖИМІВ В УКРАЇНІ

В умовах жорсткої світової економічної конкуренції важливим завданням публічної адміністрації є створення сприятливих умов для розвитку міжнародної торгівлі, заохочення суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності до збільшення обсягів імпорту, експорту та транзиту товарів. Ключову роль в процесі переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України відіграє інститут митних режимів. Сучасний стан правового регулювання митних режимів є задовільним через ряд системних недоліків національного законодавства та юридичної практики у даній сфері суспільних відносин. Основною проблемою є високий ступень корупційних ризиків, які закладені в чинному Митному кодексі України щодо порядку та процедури митного оформлення, визначення митної вартості товарів та здійснення митного контролю.

Таким чином, не зважаючи на проведені реформи митної служби, актуальним напрямом наукових досліджень є удосконалення теоретико-методологічних та правових основ митних режимів в Україні.

Основною проблемою у сфері адміністративно-правового забезпечення та адміністрування митних режимів є корупція. Запобігання корупції є одним із основних завдань органів публічної адміністрації на шляху формування України як соціальної правової держави з перспективною набуття повноправного членства в Європейському Союзі. Корупція за своєю сутністю є антиподом права, адже порушує його фундаментальний, системоутворюючий принцип – принцип рівності всіх перед законом та судом. Особливе значення запобігання корупції має у сфері здійснення митної справи, а саме, в діяльності суб'єктів владних повноважень Державної митної служби України. Корупція в митних органах завдає нищівного удару по національній економіці, призводить до ненадходження до бюджету митних платежів та інших податків, порушує інтереси національних виробників та несе загрозу життю і здоров'ю громадян у випадку переміщення через митний кордон недоброякісної продукції, предметів

контрабанди тощо [1].

Корупція в Україні має свої глибокі історичні корені та обумовлена цілим рядом політичних, економічних та соціальних факторів. Причиною високого рівня корупції в Україні, зокрема, і в сфері митних відносин, є ключова роль суб'єктивного фактору, коли від волі суб'єкта владних повноважень залежить вирішення більшості питань. Дискреційні повноваження представників публічної адміністрації в особі посадових осіб Державної митної служби України дозволяють на власний розсуд тлумачити норми митного законодавства та вирішувати питання щодо пропуску товарів та транспортних засобів через митний кордон України. Відсутність інших об'єктивних засобів контролю кількості та якості товарів, які переміщуються через митний кордон, а також перевірки супровідної документації, розкриває можливості щодо приховування суб'єктами владних повноважень порушень митного законодавства за певну неправомірну винагороду.

Сучасні технології дозволяють організувати роботизоване обладнання для перевірки товарів, сканування всієї супровідної документації та проведення неупередженого аналізу відповідності кількості та якості товарів заявленим у декларації характеристикам, а також визначення митної вартості товарів штучним інтелектом з аналізом всіх інформаційних ресурсів.

До основних напрямів реформування української митниці відноситься автоматизація процедур митного оформлення товарів та митного контролю, тобто максимальне виключення «людського фактору» при здійсненні митних процедур (перевірці декларацій та товарів, здійсненні обліку, аналізі ризиків, визначенні митної вартості товарів, відборі для пост-аудиту тощо), що має на меті значно зменшити корупційну складову в діяльності уповноважених посадових осіб митниць.

Система «Єдине вікно» функціонує на підставі Постанови Кабінету Міністрів України № 364 від 25.05.2016 р. «Деякі питання реалізації принципу «єдиного вікна» під час здійснення митного, санітарно-епідеміологічного, ветеринарно-санітарного, фітосанітарного, екологічного, радіологічного та інших видів державного контролю» (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 22 листопада 2017 р. № 878), якою затверджено «Порядок інформаційного обміну між органами доходів і зборів, іншими державними органами та підприємствами за принципом «єдиного вікна» з використанням електронних засобів передачі інформації» [2].

До позитивних змін в організації роботи Державної митної служби України, які покликані запобігати та протидіяти корупції, слід віднести запуск нового офіційного веб-порталу. Як зазначається на Урядовому порталі, усі

сервіси, які надає Митниця, а також інформація про них містяться на офіційному веб-порталі Державної митної служби України customs.gov.ua. На веб-порталі є інтерактивна карта роботи пунктів пропуску. За допомогою фільтрів можна знайти місця митного оформлення в регіоні, який цікавить; переглядати пропускну здатність пропускних пунктів і навіть відслідковувати ситуацію на місці (приміром, із чергами) у режимі відеотрансляції (у випадку наявності такої камери). За допомогою інтерактивного модулю аналітики імпортно-експортних операцій <https://bi.customs.gov.ua/> – дізнатися середню митну вартість імпортованого авто з різних країн. Досить просто на веб-порталі можна перевірити автомобіль за VIN-кодом та пересвідчитись, що він дійсно пройшов митне оформлення в Україні і завезений легально, зі сплатою усіх зборів. Крім того, на веб-порталі міститься вичерпна інформація, коли громадянам слід прямувати на зелений, а коли – на червоний коридори при перетині кордону; для бізнесу – які товари заборонені, а які мають обмеження (квоти) для переміщення. Для представників бізнесу є корисним «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», в особистому кабінеті якого вони можуть онлайн здійснити перевірку митної декларації, отримати інформацію щодо класифікації товарів, рахунків для сплати митних платежів та ін. Працює на новому веб-порталі й онлайн система скарг на роботу митниць, де можна повідомити про проблему і відстежувати статус обробки звернення [3].

За допомогою сучасних технологій доцільно розмістити роботизоване обладнання для перевірки товарів, сканування всієї супровідної документації та проведення неупередженого аналізу відповідності кількості та якості товарів заявленим у декларації характеристикам, а також визначення митної вартості товарів штучним інтелектом з аналізом всіх інформаційних ресурсів.

Роль суб'єктів владних повноважень органів Державної митної служби України в процесі прийняття рішення щодо пропуску товарів через митний кордон повинна бути зведена до мінімуму. Використання технологій штучного інтелекту дозволить мінімізувати корупційні ризики в роботі органів публічної адміністрації та неупереджено виявляти факти порушення митного законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Перспективність подальшого наукового дослідження даної тематики обумовлена поступовим розвитком технологій, які розширюють можливості автоматизації та інформатизації процесів митного оформлення та контролю, необхідністю удосконалення адміністративно-правових засад та технологій Автоматизованої системи митного оформлення (АСМО), Автоматизованої системи аналізу і управління ризиками (АСАУР) та системи «Єдине вікно» у складі Єдиної автоматизованої інформаційної системи Державної митної служби

України.

Враховуючи вищевикладене, до актуальних проблем правового регулювання митних режимів в Україні віднесено:

- надмірний обсяг дискреційних повноважень у посадових осіб митниці, що обумовлює високий ступень корупційних ризиків в їх діяльності в процесі адміністрування митних режимів;

- непрозорість підходів щодо визначення митної вартості товарів та підстав для призначення повних перевірок вантажу з його розпаковуванням, зважуванням, відбором зразків для експертного дослідження тощо;

- недосконалу процедуру адміністративного оскарження дій посадових осіб митних органів;

- втручання правоохоронних органів у роботу митних органів та зловживання під час передачі орієнтувань про здійснення переогляду товарів;

- відсутність належних засобів фіксації порушення норм митного права суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та суб'єктами владних повноважень Державної митної служби України (непрозорість їх діяльності) в процесі функціонування митних режимів;

- низький рівень правосвідомості та правової культури суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та посадових осіб Державної митної служби України, що проявляється в девіантній поведінці учасників митних відносин, намаганні уникнути належного митного огляду товарів та сплати передбачених чинним законодавством митних платежів, недбалому ставленні до виконання службових обов'язків суб'єктами владних повноважень в процесі адміністрування митних режимів;

- низький рівень оплати праці та соціального та матеріально-технічного забезпечення інспекторів Державної митної служби України, що обумовлює плінність кадрів (як наслідок – перманентно низький рівень їх професійної підготовки) та низький рівень мотивації до сумлінної праці, а також є чинником поширення корупційних зв'язків між учасниками митних відносин;

- загальна низька ефективність функціонування митних режимів в Україні, обумовлена низьким рівнем їх автоматизації та інформатизації (цифровізації), відсутністю технічних можливостей для застосування роботизованого обладнання та інших інноваційних технологій з метою мінімізації людського фактору;

- відсутність довгострокової концепції розвитку митної справи в Україні та стратегії удосконалення організації та діяльності Державної митної служби України з урахуванням останніх досягнень юридичної науки та позитивного зарубіжного досвіду.

Наведений перелік актуальних проблем правового забезпечення та адміністрування митних режимів в Україні вимагає чіткої та однозначної реакції з боку публічної адміністрації у формі системи узгоджених правових засобів, спрямованих на оптимізацію системи митного оформлення товарів і транспортних засобів, забезпечення об'єктивного контролю дотримання норм митного та податкового законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, а також удосконалення системи управління в Державній митній службі України.

Література

1. Лемеха Р.І. Теоретико-методологічні засади митних режимів в Україні. *Право і суспільство*. 2020. № 5. С. 76–83.
2. Деякі питання реалізації принципу «єдиного вікна» під час здійснення митного, санітарно-епідеміологічного, ветеринарно-санітарного, фітосанітарного, екологічного, радіологічного та інших видів державного контролю: Постанова Кабінету Міністрів України № 364 від 25.05.2016 р. Дата оновлення: 02.02.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/364-2016-п#Text>
3. Держмитслужба запустила новий офіційний веб-портал / Урядовий портал: єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. Дата оновлення: 12.06.2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhmitsluzhba-zapustila-novij-oficijnij-vebportal>